

Suvremeni ideološki manifest uz predikcije George Orwella

Kliman, Katja

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:035216>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KULTURALNE STUDIJE

Mentorica: doc. dr.sc. Danijela Marot Kiš

Akadska godina: 2014./2015.

Suvremeni ideološki manifest uz predikcije Georgea Orwella

(Završni rad)

Studentica: Katja Kliman

Studij: Sveučilišni preddiplomski jednopredmetni studij kulturologije

Rijeka, 03. rujna 2015.

SADRŽAJ:

1.	SAŽETAK	3
2.	UVOD	4
3.	GEORGE ORWELL, “1984.”	5
	3.1. Glavni pojmovi.....	5
	3.2. Radnja u romanu.....	8
4.	LOUIS ALTHUSSER: “Ideologija i ideološki aparati države”	11
5.	MICHEL FOUCAULT: “Poredak diskursa”	12
6.	NOAM CHOMSKY: “Mediji, propaganda i sistem”	13
7.	TEUN A. VAN DIJK: “Ideologija”	15
8.	GEORGE ORWELL: “Politics and the English language”	18
9.	IDEOLOŠKO DJELOVANJE KROZ PROSTOR/MATERIJU.....	19
10.	ZAKLJUČAK.....	23
11.	LITERATURA.....	24
12.	IZVORI.....	25

1.SAŽETAK

Rad nastoji prikazati različite manifestacije ideoloških učinaka na društvo, te kroz što sve ideologija vrši svoje djelovanje i represiju. Kao osnovu prikaza ideološkog manifesta koristit ću se knjigom Georgea Orwella “1984.” koja je objavljena 1946. godine. Orwell je prije 66 godina uvidio sve probleme društva, te predvidio u kakav će se ideološki sustav razviti društvo do 1984. godine. Njegova futuristička predviđanja su se zbilja obistinila, te smo danas ideološkim represijama pritisnuti sa svih strana.

U rad će također biti uključeni i drugi izvori već postojećih i empirijskih znanja o ideologiji i društvu kao potkrijepljenje mnogim dokazima o postojećem problemu ideologije unutar društva, edukacijskog sustava i medija koji je neopipljiv, ali je dio svih društvenih pora.

KLJUČNE RIJEČI: ideologija, hegemonija, represija, hijerarhija, društvo, moć, vlada, korupcija, mediji, sustav.

2. UVOD

Pojam ideologije je besmrtan, on je uvijek aktivni sudionik koji se uvlači u svaki dio društva. Isto vrijedi i za klasne razlike i podjele. Može se utopijski maštati o savršenom svijetu u kojemu žive savršeni ljudi u idiličnoj harmoniji međusobnih odnosa, ali da je tako, pojam kao „klasa“ ne bi postojao jer jednakost nije sukladna s klasnim podjelama. Prema tome, jednakosti nema jer povijest ne poznaje trenutak kad su svi ljudi imali jednaku poziciju prema sredstvima proizvodnje, jednake mogućnosti i prava.

Althusser se bavio temom ideologije i on to objašnjava kao reprezentaciju imaginarnih odnosa između individualaca i stvarnih uvjeta koji postoje, dakle korpus ideja koju uobličuje određena skupina ljudi. Pojam implicira na iskrivljavanje stvarnosti i prikazuje ju kao ispravnu i zdravorazumsku. Ideologiji je nemoguće pobjeći jer je to način odgoja i represije, počevši od obrazovnih ustanova koje prenose znanje, ali i način na koji treba biti podređen vladajućoj ideologiji. Na taj način je obrazovni aparat najpogodniji za usađivanje osjećaja reda, rada i discipline. Upravo zbog toga, Althusser tvrdi kako smo svi uronjeni u ideologiju već pri samom rođenju. (Althusser, 1971) Vrlo upečatljiv primjer ideološkog aparata i klasnih podjela možemo pronaći u knjizi Georgea Orwella: “1984.” Ta je knjiga pisana u futurističkom stilu, međutim, taj je *futur* vrlo dobro predviđen u vrijeme kad je Orwell pisao knjigu. Naša sadašnjost je upisana u tu knjigu, opkoljeni smo ideološkim aparatom, promatrani smo i neovisno o našoj svijesti o tome – pod mikroskopom smo. Pojam „Veliki brat“ srećemo čak i na televiziji u emisiji nazvanoj upravo istim imenom, ali ne samo na televiziji... „Veliki brat“ promatra nas uvijek. Tko je “Veliki brat” i tko su *oni* kojima smo mi podređeni, tko su prodavači utopije i zašto tako skupo plaćamo da bi živjeli “jeftino” i “prodano” sustavu? Živjeti unutar iluzionističkog utopijskog svijeta koji živi u našoj mašti nas čini samo još više podložnima upravljanju nad nama jer tada sve više kroz život idemo naivno, s puno nade i vrlo malo pažnje i promišljenosti. Svijet se pretvara u mit na temelju kojeg oblikujemo svoj život.

3. GEORGE ORWELL, "1984."

Eric Arthur Blair bio je poznatiji pod pseudonimom George Orwell. Živio je u vrijeme Hitlerove nacističke i totalitarne države i Staljinovog Sovjetskog saveza. Ta je dva totalitarna društva on doživio i svjedočio im. Totalitarističke tendencije SSSR-a i Trećeg Reicha su ga jako zabrinjavale što mu je bilo nadahnuće za ovu knjigu. Prema njemu nastao je čak i pridjev: "orvelijanski" što opisuje mehanizam kontrole misli od strane države jer je opisivao futurističko totalitarno društvo. Ivo Vidan u knjizi *Engleska književnost za Orwella* tvrdi da su neki njegovi eseji izvrstan primjer sociološkog pristupa književnosti, te da svojim živahnim stilom Orwell afirmira karakterističnu radikalnu englesku tradiciju, ali je također i jedini u svojem razdoblju koji je probleme vremena doživio u njihovoj europskoj cjelokupnosti. (Vidan, 1986) Orwellov roman je znanstveno fantastični roman i napisan je u futurističkom stilu. Objavljen je 1946. godine, a često je opisan kao antiutopijska satira. Orwell u knjizi opisuje totalitarno društvo u kojem vlast koristi naprednu tehnologiju i psihologiju kako bi društvo bilo pokorno i maksimalno kontrolirano. Glavni lik je Winston Smith (36 godina) koji je službenik u Ministarstvu istine gdje je zadužen za režimsku propagandu. Vrlo je razočaran životom, društvom i vlašću, te se nada ustanku i pobuni. Međutim, vrlo je važno spomenuti pojmove koji se nalaze u knjizi koje je pisac izmislio za potrebe romana. Za vrijeme u kojem je roman pisan, ti su pojmovi mnogima možda predstavljali apsurd, no oni u današnje vrijeme apsolutno imaju smisla i nose vrlo važne primjere suvremenog društvenog sustava djelovanja.

3.1. Glavni pojmovi

U nastavku su navedeni primjeri piščevih izmišljenih pojmova uz pomoć kojih je objašnjavao određene sustavne jedinice društva. Mnogi od njih nose simboliku današnjih sustava državnog djelovanja. Kako bi se uopće razumjela fabula koja će kasnije biti ukratko objašnjena, potrebno je biti upoznat sa značenjem navedenih pojmova:

- Veliki Brat: to je lik u romanu koji predstavlja diktatora i vođu totalitarnog režima u Oceaniji. Prikazuje se kao četrdesetpetogodišnja ličnost gustih brkova što može biti direktna asocijacija na lika Staljina. Ne pojavljuje se kao stvarna osoba, nego kao simbol na propagandnim plakatima, emisijama i kao utjelovljenje samog režima. Pojam „Veliki Brat“ nakon objave romana postao je sinonim za vlast koja uvijek nadzire svoje podanike i ne mari za ničiju privatnost. „Nitko nije nikad vidio Velikog Brata. On je lice na plakatima, glas na telekranu.“ (Orwell, 1946:217) S pojmom “Veliki Brat” susrećemo se i u suvremenom društvu, posebice zbog istoimene emisije u kojoj grupa ljudi živi u zajedničkom prostoru a nadgledani su sa svih strana u svemu što rade poput laboratorijskih miševa.
- Anglosoc: naziv za ideologiju vladajuće stranke. Izvorni je izraz kratica za „engleski socijalizam“. Ponekad se pod time misli na stranku koju Orwell u knjizi najčešće naziva Partijom.
- Telekran: uređaj koji predstavlja kombinaciju televizora i videokamere. Osim što prikazuje televizijski program, također i nadzire stanovnike u svakoj radnji. Svi su članovi šire i uže Partije dužni imati telekrane kod kuće. Telekrani nisu u stanju snimati u mraku, ali bilježe i najmanje zvukove, pa čak i otkucaje srca. Misaona policija pomoću telekrana provodi svoj režim jer se svaka riječ i gesta pažljivo analizira.
- Novogovor: izmišljeni jezik koji je opisan kao službeni jezik Oceanije. To je pojednostavljeni engleski jezik sa ciljem uklanjanja „problematičnih“ misli kao, na primjer, ideje o slobodi i pobuni koje bi mogle ugroziti vlast. „Cijela svrha novogovora je da suzi opseg mišljenja. Na kraju će se misaoni zločin učiniti doslovno nemogućim jer neće biti više riječi kojima bi se izrazio. Svake godine sve je manje i manje riječi, a djelokrug svijesti stalno sve uži.“ (Orwell, 1946:56)
- Ministarstvo ljubavi: zaduženo je za sigurnost i da stanovništvo održi trajno odanim Velikom Bratu.
- Ministarstvo obilja: zaduženo je za upravljanje ekonomijom države (bave se proizvodnjom hrane, namirnica i sl). Ovo ministarstvo namjerno stvara nedostatak osnovnih namirnica kako bi stanovništvo ostalo siromašno te na taj način i pokorno.

- Ministarstvo mira: u svojoj ovlasti ima oružane snage i o njemu ovisi opstanak države koja ratuje.
- Ministarstvo istine: zaduženo je za informiranje stanovništva o kulturnim sadržajima, ali je zapravo propagandni alat režima. Manipuliraju dokumentima, povijesnim događajima i sl.
- Misaona policija: to je tajna policija koja predstavlja dio Ministarstva ljubavi. Njezin je zadatak apsolutni nadzor nad stanovništvom i eliminacija svih koji bi mogli predstavljati opasnost vladajućem režimu. Dovoljno je i samo posjedovanje „zabranjenih misli“ da se osoba proglasi državnim neprijateljem i da ga se eliminira.
- Dvije minute mržnje: javni ritual opisan kao svakodnevni javni događaj prilikom kojeg se građani okupljaju ispred telekrana na kojem se prikazuje državni neprijatelj Emmanuel Goldstein. Građani na to reaguju javnim iskazivanjem mržnje u kojemu mora svatko sudjelovati kako se ne bi posumnjalo da ne mrzi Goldsteina.
- Prolovi su ljudi koji označavaju nižu klasu, te su najbrojniji dio stanovništva (85%). Izraz potiče iz riječi proletarijat pa se prema tome za prolove podrazumijeva da su pripadnici radničke klase. Međutim, oni uživaju u drugim vrstama slobode. Mogu nositi odjeću kakvu žele, prakticirati ljubav bez restrikcija i vlastitu tržišnu ekonomiju. Ne moraju posjedovati telekran jer se njih smatra previše siromašnima i neobrazovanima da bi bili svjesni vlastite eksploatacije.

Cijeli taj Orwellov fiktivni i futuristički pojmovnik danas više nije nimalo fiktivan i suvremeni je dio naše svakidašnjice. Međutim, ne samo današnjice, postoje i mnoge poveznice s prošlošću. Za vrijeme Hitlerovog totalitarizma svi koji nisu bili njegovi istomišljenici bili su proganjani i završavali su u logorima i plinskim komorama. Također, Hitler je imao policiju koja se zvala Gestapo koja je na grozne načine iznuđivala istinu iz ljudi i proganjala ih što je ljude sputavalo da slobodno misle i slobodno se izražavaju. Kod Orwella je to Misaona policija. Također, Staljin je, s pozicije posve suprotne ideologije - komunističke, postavio jednako radikalne, krajnje ciljeve. Također je imao svoju policiju sličnu Misaonoj policiji koja se zvala KGB, te je provodio tzv. „čistke“. Javnosti su pokazivali kako se postupa s neprijateljem kao što i u Orwellovoj knjizi postoje javna vješanja.

Sve ono što je kroz unutarnju dramu svoga glavnog lika u ovoj knjizi Orwell ispričao o autoritarnom društvu, zapravo se događa sada na sličan način i nama, samo na mnogo lukaviji, prikriveniji, sofisticiraniji i tehnološki unaprijeđeni način. Osim što smo maksimalno kontrolirani putem globalnih internetskih mreža, socijalnih medija, mobilnih telefona, bankovnih kartica (...), također nalazimo primjere totalitarizma i u, primjerice, Putinovoj politici zbog koje su članice *Pussy Riot*-a osuđene za “verbalni delikt”. Također, u Kini vlada Kim Jong-un koji uzurpira ljudska prava... Orwellova knjiga je pokušaj da se nas, buduće generacije, upozori na te nadolazeće društveno-političke situacije.¹

3.2. Radnja u romanu

Radnja se odvija u Londonu 1984. godine. Winston Smith je glavni lik u romanu i član vanjske partije, te službenik Ministarstva istine. Posao mu je prepravljanje svih dokumenata i povijesnih izvora koji ne odgovaraju trenutačnoj stvarnosti koju je nametnula partija koja ima moć mijenjati povjesne činjenice kako god želi manipulirajući dokumentima.

„Prošlost je ono što se dokumenti i sjećanje slože da jest. A budući da partija ima punu vlast nad svim dokumentima i nad mozgovima svojih članova, slijedi da je prošlost ono što partija odluči da jest. Isto tako slijedi da se prošlost, premda je promjenjiva, ni u jednom konkretnom slučaju ne mijenja jer jednom kad se preoblikuje u onu tvorevinu koja je u tom trenutku potrebna, ta nova verzija 'jest' prošlost i nikakve drugačije prošlosti nema. Prošlost je izbrisana, brisanje se zaboravilo, laž je postala istinom. Svi dokumenti do jednoga uništeni su ili krivotvoreni, sve su knjige prenapisane, sve su slike prenaslikane, svi spomenici i ulice i zgrade, sve je preimenovano, svi su datumi izmijenjeni. I taj se proces nastavlja dan za danom i minutu za minutom.“ (Orwell, 1946:124)²

Ono kroz što je Winston kao član partije morao prolaziti je da konstantno živi pod okom Misaone policije. Promatran je gdje god da se kreće, kad spava, kad je budan, na poslu... Analiziraju se njegova prijateljstva, ponašanje, izrazi lica, slučajna buncanja u snu, pokreti tijela. Član partije ne bi smio imati osobnih osjećaja, trebao bi uvijek biti sretan, primjetno pokazivati

¹ Preuzeto iz neobjavljenog seminarskog rada George Orwell: “1984.”, Katja Kliman, 2014.

² Posjet 20. Kolovoza 2015.: <http://msxnet.org/orwell/print/1984.pdf>

mržnju prema neprijateljima i izdajnicima i uvijek biti pokoran partiji. Winston je nezadovoljstvo zbog takvog načina života dugo nakupljao u sebi. Nadao se pobuni protiv Velikog brata. Uskoro je počeo pisati dnevnik u kojem je izražavao svoje frustracije, te je upoznao Juliju i počeo s njom djeliti svoje osjećaje o tome što je bilo zabranjeno. Međutim, nisu prošli neopaženo. Misaona policija ih je ubrzo ulovila i odvela u Ministarstvo ljubavi. Uskoro se ispostavilo da su vlasti zapravo cijelo vrijeme pratile Winstona i Juliju. Winston je zatim podvrgnut raznim vrstama mučenja i pokušajima “pranja mozga”. O’Brien ga suočava s njegovom najvećom fobijom, štakorima. Winston se u panici i ogromnom strahu odriče i pobune i ljubavi prema Juliji, te moli O’Briena da štakori oglođu Juliju do kosti umjesto njega. Nakon toga, pušten je iz zatočeništva. On slomljen, obeshabren i bez ikakve preostale nade priznaje sebi da „voli Velikog Brata“. Nakon nekog vremena ubili su ga kao što su sa svim zatočenicima koje puste na određeno vrijeme na slobodu napravili. „Nitko tko jednom padne u ruke Misaonoj policiji, ne može se na kraju izvući. Bili su to leševi koji čekaju da ih vrate u grob.“ (Orwell, 1946:43)^{3 4}

Roman sadrži fabulu koja vrlo deskriptivno opisuje futurističko društvo s obzirom na to kako je Orwell doživljavao svoju okolinu za vrijeme svojeg života. Plašio ga je progres takvog društva i što će dočekati buduće generacije uz rastuću represiju i ideologiju. U knjizi ljudi više nemaju načina gospodarenja nad vlastitom sudbinom. Čak i povijest je u rukama vladajućih, a kamoli budućnost, jer oni su ovladali i čovjekovim bićem maksimalno. Čovjek više nije slobodan, njegove su misli i ideje ograničene zakonima i postavljenim uvjetima, njegove vlastite misli mogu ga koštati života. Čovjek je kontroliran u svojem ponašanju, radnjama, promatra se sve ono što “odskakće” u odnosu na ono što je uobičajeno, te se zatim osudi i eliminira. Ljudi u Orwellovom romanu ne žive, oni preživljavaju iz dana u dan i drže svoje misli i stavove na lancu duboko sakrivene čak i od njih samih kako im te misli telekran ne bi naslutio. “Pranje mozga” je dio svakodnevice. Ljudi su zapravo uzgajani u kontroliranim uvjetima od strane države kako bi društvo postalo proizvod velike radne snage s minimalnom samosvijesti i mogućnosti kritičke misli. Ono što je bitno je da odrađuju svoj posao, služe državi, te da njihovi potomci budu

³ Posjet 20. kolovoza 2015.: <http://msxnet.org/orwell/print/1984.pdf>

⁴ Preuzeto iz neobjavljenog seminarskog rada George Orwell: “1984.”, Katja Kliman, 2014.

odgojeni na isti način. Čovjek je jeftina radna snaga. U očima države, to je njegova jedina uloga. Maksimalna eksploatacija.

Orwellov roman živi u našem suvremenom dobu. Postoje određene razlike iz razloga što se do današnjeg vremena razumijevanje ljudske psihologije i tehnologija jako razvila pa se upravljanje ljudima provodi na manje vidljiv način. Međutim, ljudi su danas više svjesni vlastite eksploatacije, samo što su dovoljno obrađeni od represije i ideologije da zbilja vjeruju kako ne mogu ništa napraviti u vezi toga osim se žaliti, što je za državu bezopasno. Ionako su mediji kontrolirani, pa su sada i novine, čija je inicijalna uloga trebala biti ta da se društvo ima gdje izraziti i iznijeti svoje mišljenje, korumpirane, a novinari su otkupljeni jer onima koji ih plaćaju oni služe. Mnogo je slučajeva u kojima su novinari proživljavali svakakve torture zbog “neposluha” države jer bi zapravo pisali istinu. No, istina je izumrla vrsta današnjih medija koji su se transformirali u ideološke nametnike. To nije puno drugačije od manipulacije nad događajima i povijesti u Orwellovom romanu. Istina je izbrisana, upitno je je li ikad i postojala, a “nova istina” se kreira, te pažljivo smišlja i prezentira. Nismo li mi zbilja oduvijek odgajani da svoje misli moramo krotiti? Cenzura je redovita otvorena tema. Osim toga, nad nama se zbilja vrši apsolutni nadzor putem kreditnih kartica, mobilnih uređaja, interneta i slično. Knjiga vrvi klasnim podjelama, te društvenim statusima i zaslugama o čemu je pisao Louis Althusser u svojem djelu “Ideologija i ideološki aparti države” (1971).

4. LOUIS ALTHUSSER “Ideologija i ideološki aparati države”

U knjizi su klasne podjele vrlo jasno naglašene, takozvani „prolovi“ su najbrojniji dio stanovništva (85%), te kako je ranije u tekstu objašnjeno, označavaju nižu klasu, a izraz potječe iz riječi „proletarijat“ što znači da su pripadnici radničke klase. Za njih se smatra da su previše siromašni i neobrazovani da bi bili svijesni vlastite eksploatacije. Radi se o reprodukciji ljudskog rada, te učenju o podređenosti pravilima i zakonima uspostavljenih od strane države. Althusser piše o načinima na koje država “odgaja” ljude, posebno kroz edukacijske sustave koji uče redu, radu i disciplini, te pokornosti moćnijima (professor > učenik). (Althusser, 1971:4)⁵ Na taj su način mnoge generacije cijeloga života pod torturom državnog ideološkog aparata, ideologija koja nam je nametnuta postala je dio našeg bića, živimo okruženi ideologijom, u svijetu reklama i nametnutih ideala koje treba prihvatiti kao istinu kako ne bi bio odsječen od društva kao “outsider” ili imenovan luđakom.

Althusser državne aparate dijeli na represivne i ideološke (Althusser, 1971:9)⁶ pri čemu represivni spadaju u javnu domenu, a ideološki u privatnu domenu. O “javnom” i “privatnom” pisao je Habermas. Prema njemu, razlika između privatnog i javnog temelji se na tome da ti pojmovi nisu jasno precizirani. Događaje zovemo “javnima” kad su otvoreni za sve, no pojam “javno” ima mnoge nijanse upotrebe. U Grčkoj je također postojala podjela na “polis” (slobodni građani) i “oikos” (individua). Prema Habermasu, javno mnijenje je prosuđivanje publike koja je sama sposobna da sudi. Javnost je veza između građanskog društva i političke države. Medij postaje sinonim za javnost koja ima pravo kontrolirati vladu. Međutim, na taj način vlada postaje podložna kritici, a ta “krićka javnost” vladi ne odgovara jer time gubi svoju moć. (Habermas, 1986) Upravo zbog toga su danas mediji pod maksimalnom kontrolom vlade, te se skrivaju iza tvrdnje da živimo u “liberalnom društvu” koje zapravo ne postoji jer društvo nije nimalo slobodno niti ima pravo na kritiku baš svega što poželi kritizirati.

Sve o čemu je Orwell pisao i o čemu nas Althusser pokušava osvijestiti je realno stanje društva. Represivni i ideološki društveni aparati podmukliji su i lukaviji nego ikad, svaka „istina“ je

⁵ Posjet 20. kolovoza 2015.: <http://gerusija.com/downloads/Ideologija%20i%20ideoloski%20aparati%20drzave.pdf>

⁶ Posjet 20. kolovoza 2015.: <http://gerusija.com/downloads/Ideologija%20i%20ideoloski%20aparati%20drzave.pdf>

upitna i pojam otuđenosti radnika je ono s čime se suočavamo svakodnevno, no svijetlo na kraju tunela se ne vidi.

Althusser tvrdi da se državnog represivnog aparata društvo može riješiti i dokinuti ga tako da državnu moć preuzmu proletarijati. (Althusser, 1971) Međutim, povijest ne pamti baš takve slučajeve koji su dugo opstali na životu. Privilegirana manjina ipak uvijek izvlači deblji kraj i postavlja uvjete. Kako je moguće da društvo, koje je u većini nad manjinom koja vlada i pohlepno čuva svoju moć, ne može učiniti mnogo u vezi toga da to promjeni? Što bi se, recimo, dogodilo kad bi svi ljudi na svijetu “povukli” sav svoj novac iz banke? Možemo pretpostaviti da bi bankovni sustav jednostavno kolabirao i urušio se, a time i mnogi drugi državni sustavi povezani s bankovnim sistemom. To je samo potencijalni primjer da društvo zbilja ima snagu rušiti državne sisteme i sustave, ali to ne čini. Razlog je vjerojatno obeshrabrenost društva ili strah usađen u kosti od strane države, pa tako život mnogih više nije niti život već samo preživljavanje, pogotovo onih koje je sustav dotukao do srži. Sve se drži pod maksimalnom kontrolom i čovjek je unutar zatvora nevidljivih, ali vrlo čvrstih rešetki. Michel Foucault bavio se pitanjem kontrole i discipliniranja, te odnosa moći, pogotovo unutar diskursa u kojemu nailazimo na mnoge cenzure i ograničenja koja koče ljudsku slobodu izražavanja i sposobnost kritičkog mišljenja. Nitko ne voli snositi posljedice kršenja zabranjenog.

5. MICHEL FOUCAULT: “Poredak diskursa”

Diskurs, kao način komunikacije, vrlo je bitna stavka koja djeluje, nažalost, također pod određenim pravilima sustava “prihvatljivog” ponašanja i govora.. Foucault smatra da su vanjska ograničenja diskursa to što proizvodnju diskursa kontroliraju procedure koje diskursom manipuliraju na način da mu se umanjuje moć i opasnost. (Foucault, 1970) Kao i u Orwellovom romanu, radi se o cenzuri i kontroli govora i misli. Piše o tome da u našem društvu postoji procedura isključivanja (npr. zabrana), što znači da nemamo pravo sve reći u svim situacijama i prigodama. Jezik i govor moraju biti pod kontrolom, pogotovo ukoliko se radi o politici ili seksualnosti jer je u tom slučaju diskurs vrlo diskutabilne prirode. Te zabrane koje ograničavaju diskurs otkrivaju njegovu usku povezanost s politikom i moći. Ljude se vrlo olako deklarira

luđacima ukoliko se njihov diskurs ne uklapa s većinskim. Međutim, svejedno postoji težnja za univerzalnom istinom, jer luđakov diskurs može biti i potencijalna istina. Doza sumnje definitivno postoji. Iz te težnje za istinom proizlazi pritisak na diskurse. (Foucault, 1970) Diskurs je stoga disciplinirana grana, ali to ne znači da je istinit, već da je predmetom kontrole i proizvodnje. Težnja za istinom će pod tim kontroliranim uvjetima teško biti zadovoljena. Onaj tko ima slobodu misli i govora, taj ima moć kreirati istinu, a ostali ju samo moraju prihvatiti jer je njima sloboda te vrste oduzeta.

“...pretpostavljam da proizvodnju diskursa u svakom društvu kontrolira, selekcionira, organizira i redistribuira stanoviti broj procedura čija se uloga sastoji u tome da umanje njegove moći i opasnosti, da gospodare njegovim slučajnim zgodama, da izbjegnu njegovu tegobnu, zastrašujuću materijalnost.” (Foucault, 1970:116)

6. NOAM CHOMSKY: “Mediji, propaganda i sistem”

Noam Chomsky se također zanimao za kontrolu ljudskih misli i diskursa, a ponajviše kroz medije. Radi se o tome da se većina nad kojom se vrši kontrola prepušta onima koji ju kontroliraju. Piše o tome kako postoje različite vrste medija (industrija zabave, Hollywood, sapunice, novine...) koje služe za različite vrste (ili klase) masa koje se usmjerava prema određenim ciljevima. (Chomsky, 1977:12) On tvrdi da mediji zavode ljude i odvraćaju im pažnju od važnih i ozbiljnih stvari, te im drži fokus na nebitnim, površnim stvarima poput života popularnih ljudi, skandala i slično. “Ipak su mediji korporacije integrirane u najveće korporacije u zemlji. Ljudi koji ih posjeduju i upravljaju njma pripadaju uskoj eliti vlasnika i upravitelja koji kontroliraju privatnu ekonomiju i državu... Nadalje, mediji imaju tržište jer ljudi moraju kupovati novine, a novine su dizajnirane na taj način da dobiju publiku pomoću koje mogu podići cijene oglašavanja.” (Chomsky, 1986:48) Ljudima se, dakle, kroz medije prezentira proizvod namijenjen njima, daje im se ono što žele čuti i vidjeti. Građansko nezadovoljstvo nije cilj koji se želi postići, već zavedenost i iluzija, a zatim i nastavak samopromocije kroz svoje

potrošače. “Očita pretpostavka je ta da će medijski proizvod reflektirati interes prodavača i kupca, institucija, sustava moći koji ih okružuju. Bilo bi čudo da se to ne dogodi.” (Chomsky, 1977:15) Kao i Althusser, ideološkim sustavima smatra i obrazovne ustanove, sveučilišta i fakultete koji svoju represiju vrše već od najranije dobi u vrtićima. Tako odgojeni narod koji se osjeća malo i inferiorno u odnosu na “više slojeve” ne može nikad spoznati pravu sliku svijeta i istinite probleme. Unutar odgojnih ustanova događa se problem podučavanja o apsolutnim istinama koje se moraju prihvatiti kao istine kako bi se postigli neki rezultati (što viša ocjena). Ono što se događa je da apsolutna istina ne postoji, a učenici/studenti gube mogućnost kritičkog razmišljanja i proučavanja izvan okvira onoga što je smatrano istinom i njima prezentirano kao takvo. Mišljenja se moraju dijeliti i poklapati se jedno s drugim, iz obrazovne ustanove svi moraju izaći s usvojenim određenim sklopom znanja, a ukoliko neko mišljenje odskake od standarda, to se smatra negativnim ili čak neposluhom. Postoje čak sankcije. Edukacijski sustavi su samo dio cjelokupnog ideološkog kontrolirajućeg aparata. “Što se tiče vašeg pitanja, što škole čine kako bi obranile ljude od toga, odgovor je ništa. Zapravo, škole su na suprotnoj strani, one su dio aparata za dezinformacije.” (Chomsky: 1986:44) Zanimljivo je što je Chomsky zapravo kritizirao Orwella. Smatra da je njegova knjiga loša, te da se Orwell nije zapravo bavio ozbiljnim stvarima jer da se zbilja bavio time, knjiga ne bi bila niti popularna, a niti izdana. “U zemlji koju Orwell spominje u toj knjizi, u kojoj postoji Ministarstvo Istine, lagano možemo identificirati propagandu...” (Chomsky, 1986:44) Njegovo pojašnjenje toga u nastavku je: “Demokratska društva ne mogu tako djelovati jer država ne može kontrolirati ponašanje koristeći silu. Može do neke granice, ali su mogućnosti kontroliranja silom ograničene. Zato mora kontrolirati vaše misli.” (Chomsky, 1986:44)

Ipak, postoji dašak pozitivnosti. Po pitanju medija, Chomsky smatra da je stanje medija danas puno bolje nego što je bilo ranije, te da su mediji, iako još uvijek ograničeni, danas puno otvoreniji nego prije dvadesetak godina. Na pitanje kako je došlo do tih promjena odgovara: putem društvene promjene. Pod time objašnjava da misli na današnju slobodu govora kojoj je prethodila velika i dugotrajna borba. Navodi također i društvene promjene koje su se dogodile i utjecale na današnje stanje slobode govora, kao na primjer borba za ženska prava i ljudska prava, narodno buđenje 1960-te godine... Kao rezultat toga, smatra da se ljudima teže manipulira nego ranije. “Trebate razumjeti prirodu materijala koji vam se nameće i njegove institucijske izvore. Kada to napravite možete početi ispravljati. Teže je ako ste izolirani pojedinac. Ali u solidarnosti

i komunikaciji s drugima to može biti postignuto.” (Chomsky, 1986:70) Dakle, Chomsky smatra da ukoliko osvijestimo vlastitu eksploataciju i potlačenost, imamo šanse probiti ideološke represije, barem toliko da nam um ostane neukaljan iluzijama i lažnim idealima. No, pritom se moramo držati kao zajednica i udružiti snagu većine jer kao osamljeni pojedinac čovjek biva odbačen.

7. TEUN A. VAN DIJK: “Ideologija”

Dijk se najviše bavio ideologijom unutar diskursa, znakova, semiotike, značenja i konteksta. Zanimala ga je funkcija, namjera i okolnosti unutar kojih nastaju diskursi, te pod kojim su utjecajima. Način na koji je diskurs oblikovan može iskazivati ideološka uvjerenja. Onaj koji govori u tom trenu ima moć jer riječi nisu samo spoj slova i tona glasa, već riječi konstruiraju rečenice koje u različitim okolnostima i u različitim situacijama izgovorene različitim ljudima imaju različito značenje. Jedna rečenica nema jedno značenje već puno njih, a višeznačnost također znači i mnogobrojne mogućnosti za ideološki manifest kroz diskurs. Ljudi se socijaliziraju kroz diskurs, stoga je on polje razmjene mnogih osobnih uvjerenja. “Vidjeli smo da ideologije mogu biti definirane u pogledu vjerovanja, te da takva vjerovanja mogu biti organizirana na različite načine. U nekoliko disciplina, posebno u studijama političke kognicije, ‘sistemi vjerovanja’ su standardni način razgovora o ideologijama.” (Dijk, 1998:28) Dijk objašnjava kako diskurs, naime, ne mora biti samo verbalna razmjena informacija. Diskurs može biti i semiotički, odnosno značenja i kontekste nalazimo i u slikama, fotografijama, filmovima, reklamama... Iz svega toga mi primamo informacije svjesno ili podsvjesno koje utječu na naš um. Poruku koja se šalje moguće je shvatiti na više načina i može nositi više od jedne poruke, a to je ovisno o mnogo čimbenika. “Tipično za analitički pristup ideologijama kroz diskurs i njihovu reprodukciju je da ideologije nisu jednostavno povezane za nediferencirane forme teksta ili govora, već su također mapirane na različitim levelima i dimenzijama diskursa, svaki sa svojim vlastitim strukturama ili strategijama.” (Dijk, 1998:200)

Dijk se bavi i grafičkim prikazivanjem za koje smatra da je zanemareno u proučavanju diskursa, a koje je vrlo važno ukoliko proučavamo ideologije. Grafički prikaz tiče se toga kako je nešto prikazano, tj. prezentirano. Ukoliko gledamo internetsku stranicu koja sa strane ima mnoštvo reklama, nije nebitno koja je reklama gdje pozicionirana, u kojoj veličini i širini, u kojim bojama i slično. Pomoću grafičkog prikazivanja, primatelj poruke može odrediti što je prioritetno, što je važnija poruka, što je vrijednije... Sličan primjer daje i Dijk s pozicioniranjem vijesti u novinama. "Svi ti leveli moguće ekspresije ideologija su očiti, na primjer. kroz grafičko isticanje pozitivnih vrijednosti unutar glavnih skupina, i negativnih vrijednosti unutar ostalih skupina. Kroz slike, fotografije, poziciju teksta, rasporeda stranice, vrstu pisma, boju i ostala grafička svojstva, značenja i mentalni modeli mogu biti manipulirani..." (Dijk, 1998:202)

Zvuk je također jedna od vrlo važnih stavki diskursa. S obzirom na suvremeno doba koje je puno visoke tehnologije zbog čega se mnogo diskursa odvija internetskim putem koji je najčešće samo tekstualnog oblika, na vlastitoj koži smo svi doživjeli situaciju u kojoj poruku shvatimo krivo ili drugačije nego što je pošiljatelj mislio. Nekad šala u tekstualnom obliku može zvučati kao arogancija. To se događa zbog toga što su slova "suha" za nas, naše biće uz tekst ima potrebu i za tonom/zvukom kako bi dobilo kompletnu količinu podataka. Različitost tonaliteta izgovorene poruke koju želimo prenijeti može u potpunosti mijenjati njezino značenje i namjeru. Primjerice, na pitanje: "Kako si?" moguć odgovor je: "Odlično." Međutim, "Odlično." može biti izgovoreno na mnogo načina, pa prema tome može predstavljati i iskreni odgovor, ali također može biti i sarkastičan. Taj dio, je li osoba zbilja odlično ili je samo sarkastična doznajemo upravo iz tonaliteta kojim je odgovor izrečen. Ukoliko to samo pročitamo u poruci, možemo samo nagađati. No, kada taj tekst spojimo s tonalitetom i zvukom, te također i ekspresijom i tjelesnim govorom osobe, ne moramo puno nagađati. Međutim, tonalitetom se može manipulirati. Interakcija i govor je konstrukcija koja se lako može rekonstruirati ovisno o rezultatu koji se želi postići. Zbog toga zvuk nosi veliki dio odgovornosti za prijenos ideoloških sistema. Ljudi koji se bave prodajom uče dugi period vremena da, osim toga da je verbalna prezentacija onoga što prodaju jako bitna, izgled i način govora nose čak i veću ulogu od samog verbalnog dijela. Tako i Dijk tvrdi da istančana promjena zvuka može izravno prenositi skrivena mišljenja u modelima događaja i konteksta. (Dijk, 1998:202)

Rekviziti su također nositelji značenja. Dijk u svojoj knjizi navodi kako su, na primjer, ploča, klupa i kreda obrazovni rekviziti koji mogu također označavati ideološki bitna svojstva interakcije ili društvenog položaja. U tom smislu, profesor, čiji su rekviziti ploča i kreda, je na višoj poziciji od učenika čiji je rekvizit klupa i bilježnica. Primjer koji također navodi je i radna odjeća. Liječnička odora pokazuje određeni društveni status i intelekt naspram onih koji nemaju liječničku odoru jer taj rekvizit ne pokazuje samo njegov status, već i struku, društvenu ulogu položaj. “Kao što je sugerirano, ti rekviziti mogu biti indikativni pokazatelj ideološki relevantnih svojstava interakcije ili društvene domene, kao što su hijerarhija i dominacija.” (Dijk, 1998:220)

Dijk se u nastavku bavi detaljnom analizom konteksta, načina govora, reprodukcije ideologije kroz govor i sl., te zaključuje da se skriveni stavovi nalaze u modelima govornika koji ih pokušava djelotvorno izraziti u svrhu toga da je ishod postignuće onoga što je bila namjera. Tvrdi također da se to najčešće događa bez svijesti primatelja, njegov um je manipuliran od strane govornika. To je način na koji Dijk tvrdi da se ideologije u svakodnevnom životu reproduciraju. (Dijk, 1998)

Kroz mnogo primjera i podrobnih objašnjenja, Dijk je definirao manifest ideologije kroz diskurs, tjelesni govor, zvuk, izgled, objekte... Orwell je također u svojem romanu opisivao slikovito sve te čimbenike koji čine ideologiju. Opisivao je govor Velikog Brata koji je bio za njih glas iz telekrana, neviđen kao fizička osoba, a svejedno je imao snažan ideološki utjecaj, ne samo zbog onoga što je govorio, nego i zbog načina na koji je to govorio. Također, telekran kao objekt vršenja nadzora nad pučanstvom vrši represiju, a činjenica da ljudi koji su bili na vlasti ili unutar političkih partija nisu morali imati upaljen telekran uvijek, već su ga mogli ugasi kad su htjeli, govori o raspodjeli hijerarhija i klasa. O kontroli misli i manipulaciji nad ljudima pišu i Dijk i Orwell. Gotovo sve o čemu pišu oni koji su se bavili istraživanjem i izučavanjem ideologije i njezinog manifesta možemo pronaći u Orwellovoj knjizi koji je kroz svoju fiktivnu priču zapravo ispričao realnost.

8. GEORGE ORWELL: "Politics and the English Language; by George Orwell (1946), but slightly condensed by Tara Kelly"

Tara Kelly uredila je dio Orwellovog romana u verziju iz koje možemo izbliza uvidjeti sve probleme jezika. Orwell, dakle, smatra da je jezik izobličen na takav način da je pojednostavljen zbog lijenosti i manjka razmišljanja o tome što i kako pišemo, te s kojom namjerom. Ta nepažljivost i nepromišljenost u korištenju jezika pruža šansu za jednako tako nepažljivim i nepromišljenim mislima. Prema Orwellu, jezik (on piše o engleskom jeziku, međutim njegove teorije su primjenjive i na ostale jezike) je pun loših navika kojih se trebamo riješiti kako bi se naše misli razbistrile. Navodi primjere mnogih engleskih pojednostavljenih izraza koje se koriste umjesto jedne konkretne riječi koja znači isto, samo to značenje prenosi mnogo direktnije i jasnije. Mogući razlozi takvom pisanju koje autor navodi su ti da pisac možda ima značenje koje želi izraziti, ali ne uspijeva, ili je ravnodušan prema tome da li njegove riječi znače nešto ili ne. Tvrdi da je takav način izražavanja karakterističan za moderni engleski, a posebno za politiku – "konkretno se otapa u apstraktno... glagol postaje fraza... banalnoj izjavi je dan izgled dubine". (Orwell, 1946) U nastavku objašnjava kako takvo pisanje i govor služi određenim svrhama, primjerice neke fraze najviše se koriste u politici i političkim govorima, neki se koriste da bi se prikazala elegancija i kultura... Dakle, možemo reći da je ta pojednostavljenost jezika nastala iz određenih potreba jednostavnijeg izražavanja jer je jednostavniji jezik lakši za shvatiti većini, pa takav način izražavanja pruža određeni stupanj mogućnosti za manipulaciju. "...također, ne morate se mučiti s ritmom svojih rečenica s obzirom na to da su te fraze generalno tako uredene da budu više ili manje eufonične". (Orwell, 1946) U jeziku su se počele koristiti samo fraze i izrazi već složeni od neke druge osobe, a mi ih svi koristimo umjesto da se izražavamo na vlastiti način. Orwell u nastavku objašnjava da ako misao može remetiti jezik, također i jezik može remetiti misao, tj. manipulirati njime, te kako bi to izbjegli, autor je nabrojao šest pravila: ne koristi metaforu i usporedbu, ne koristi dugačju riječ ako možeš kratku, ako je moguće skratiti riječ onda to uvijek učini, ne koristi 'pasiv' gdje možeš koristiti 'aktiv', ne koristi strane fraze, znanstvenu riječ ili žargon ako se možeš sjetiti svakodnevnog odgovarajuće riječi, razbij bilokoje od ovih pravila radije nego da kažeš nešto barbarski. Tvrdi da iako ova pravila koja je naveo

djeluju kao jednostavna osnovna pravila, što i jesu, ipak zahtjevaju veliku promjenu ponašanja. “To se ne može promijeniti u trenu, ali mogu se barem mijenjati navike.” (Orwell, 1946)

9. IDEOLOŠKO DJELOVANJE KROZ PROSTOR/MATERIJU

Jezik je naše sredstvo izražavanja, tj. prijevod naših misli u govor ili pisanje. Puno je vremena i evolucije bilo potrebno da se ljudsko biće nauči izražavati, da nauči govor i komunikaciju, a sada to što nas možda čak i najviše čini ljudima pokušavamo pojednostaviti i banalizirati već izlizanim frazama koje su već poznate i prepoznatljive uhu. Kao takve su savršeno sredstvo manipulacije, međutim, ne služe više samo toj svrsi jer smo te fraze i izraze prihvatili kao svoje svakodnevno izražavanje, a toga nismo ni svjesni. Ono što Orwell pokušava je osvijestiti to, te ukinuti i nesvjesno i svjesno pojednostavljenje jezika i govora jer je ispod ljudskog kapaciteta.

Do sada je prikazan manifest ideologije ponajviše kroz diskurs i jezik, dakle govor, semantiku, izražavanje i kontekste, ali i kroz društvene poretke kao što su klase i društveni statusi. Međutim, ideologija se i na mnogo “materijalnije” načine može pojaviti. Odnosno, vidljive i opipljive. Jedan od primjera je arhitektura. Arhitektonski objekti nisu samo materijalna pojava sastavljena od cigli i betona koja odvaja vanjski prostor od unutrašnjeg, zatvorenog prostora koji se koristi u određene svrhe, a ideologija nije nešto primjenjivo samo direktno na živim bićima, već se aplicira i na nežive objekte preko kojih zatim djeluje. Arhitektura je oduvijek obilježavala određenu državnu snagu i stanje nacije, odvajala je bogate od siromašnih (klasna podjela), uspješne od neuspješnih... Gradovi koji imaju vrlo razvijenu arhitekturu nazivani su 'moćnima', 'državnim silama' i slično. Arhitektura, kao svojevrsna suvremena gradska „džungla“ u kojoj živimo, veliko je platno za utiskivanje ideologije. Osim što se ocrta u samoj diferenciji vizualnih pojava arhitekture ovisno o moći, snazi i bogatstvu u odnosu na arhitekturu područja i zajednica koje teško opstaju, ideologija se suptilno uvlači i u samu institucionalnu srž unutar arhitekture. Na određenim mjestima, prostorima i okruženjima osjećamo se različito; nekad na

nas djeluju ugodno, inspirirajuće, opuštajuće; nekad se negdje osjećamo tjeskobno, deprimirano, neugodno, čak i klaustrofobično. To se ne odnosi samo na prirodna okruženja (livade, ravnice, plaže, šume, planine...), već i na konstruirana mjesta, prostore i okruženja (škole, banke...). Samim time što konstruirana okruženja i prostori imaju veliku snagu utjecaja na naše emocionalno stanje veliko je otvoreno područje djelovanja ideologije, kao i svako ranjivo ljudsko stanje. Čak i ukoliko se na nekom mjestu osjećamo ugodno, to ne znači da je odslobođeno ideološkog učinka, već je konstruirano s vrlo određenim ciljem i namjerom koja može biti postignuta tako da se u tom prostoru osjećamo samozadovoljno (npr. *shopping* centri).

Arhitektura u sebi ima upisane društvene norme, pravila ponašanja i hijerarhije. Često se i sami nađemo u situaciji u kojoj prolazimo pored raskošne kuće ili kvarta kojem se divimo, a nezaobilazna je misao o tome kako se netko uspješan mora nalaziti iza tih bogatih zidova kad si je uspio to priuštiti. Osjećamo se kao da smo niže na hijerarhijskoj ljestvici ukoliko naš kvart, vrt ili kuća/stan nije tako raskošan. „Arhitektura okupira i oblikuje fizički socijalni kontekst, te također utječe na perceptivnu prirodu ljudskog ponašanja. (Rapoport, 1990) Prostor, dakle, nije beživotan, on se može proučavati i kroz razne semiotičke dimenzije jer on nosi značenje. U školama i na fakultetima prostor sjedenja za učenike/studente jasno je odvojen od profesorove katedre jer to znači podjelu između slušatelja koji uče od onoga koji drži govor i podučava, a Foucault je i sam tvrdio kako je znanje povezano s moći.

Arhitektura je također i kulturološki određena, te ima u sebi usađene socijalne komponente određene kulture. Među kulturama neminovno postoji hijerarhijska podjela na moćne, utemeljene kulture koje su prepoznatljive diljem svijeta, te siromašne i slabo poznate kulture, a to se očitava i u njihovoj arhitekturi. Primjer niskih životnih uvjeta i slabe arhitekture je Liberia, dok je kao snažna opozicija tome Švicarska koja ima snažnu tradiciju arhitekture. Također, u Beogradu (Srbija) možemo vidjeti mnoštvo zgrada razorenih još iz ratnog razdoblja na kojima jasno možemo iščitati što je država doživjela za vrijeme rata. Te zgrade namjerno su sačuvane u takvom stanju (razorene bombama, zapaljene, urušene...) bez renovacije kao monumenti borbe kroz koju su prošli, dok je ostatak grada osuvremenjen i u dobroj funkciji što ostavlja vizualnu i patriotsku poruku. Prema tome, rat ima čvrstu poveznicu s ideologijom, politikom i državnim represijama, zbog čega način na koji su Beograđani „ispričali“ kroz uništene i razrušene

arhitektonske objekte što je ideologija i državna represija (rat) učinila njihovoj naciji nosi snažnu semiotičku vrijednost. One otkrivaju priču, prošlost, povijest države.

Također, kroz arhitekturu, Hitler je pokazivao i dokazivao snagu države, te ideologiju reda, simetričnosti, težnje ka savršenstvu, kontroli i snazi. Zgrade su imale velika, masivna vrata, pogotovo zgrada kancelarije Novog Reicha u Berlinu kako bi ulaz u nju bio svečan i značajan svakome tko je imao privilegiju ući u nju. Građevine su često na sebi imale nacionalsocijalističke simbole kao npr. svastiku, dakle doslovno su simbol utisnuli na sam arhitektonski objekt. I sam Hitler je smatrao kako arhitektura ima snažan utjecaj na tuđe mišljenje i akcije, te da ostavlja značajan dojam.⁷

Zanimljivo je kako se simbolika arhitekture često koristi i na još suptilnije i prikriivenije načine nego što bi očekivali. Primjerice, ima mnoštvo građevina koje gledane iz zraka (*Google Earth*) imaju oblik koji s tla ne možemo zamjetiti. Mnogo je građevina koje gledane s visine imaju oblik nacističke svastike.⁸

Dakle, apsolutno je neizbježno ne biti dio tog sustava jer jednostavno nema mjesta gdje se ideologija nije već nastanila prije nas. Kroz arhitekturu progovara oblikom, položajem, lokacijom, izgledom, prostorom... Opća i generalna svijest o tome postoji s obzirom na mnoštvo izvora iz kojih se možemo informirati, čak i članci u jeftinim časopisima ili novinama su često pisani o tome koliko smo vođeni nametnutim idejama vladajućih. Prema tome to više nije čak ni toliko suptilna i tiha ideologija; raskrivena je velikim dijelom i moguće ju je iščitati ukoliko obratimo pažnju na nju. Međutim, ne možemo ju zaobići. Arhitektura je oduvijek predstavljala određenu razinu naprednosti i ekonomske stabilnosti države, no to je samo baza na kojoj su se izgradili mnogi drugi leveli ideološkog djelovanja kroz nju. Arhitektura se počela koristiti kao simbol određenih povijesnih događaja, razdoblja, prepoznatljivosti zemlje ili grada, stavova, ideja, političke moći, religije, itd. Ona komunicira svojom pojavom, te utječe na naše ponašanje. Primjer može biti crkva koja sama po sebi već ima enormno simboličko značenje koje je različito ovisno o religiji. Vjernicima odlazak u crkvu nosi veliku važnost, toliku da čak smatraju da će biti kažnjeni ukoliko ne održavaju taj ritual. Crkva predstavlja mjesto tišine, svetosti, iscjeljenja,

⁷ Posjet 22. kolovoza 2015.: <http://sitemaker.umich.edu/artunderfascism/architecture>

⁸ Posjet 22. kolovoza 2015.: https://www.google.hr/search?q=nazi+shaped+building&biw=1366&bih=667&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ei=MSoiVaaPK8LcaLqwgeAO&ved=0CAYQ_AUoAQ&dpr=1

oslobođenja od grijehova, te vjernicima pruža osjećaj spokoja, mira i nade. Crkve su građevine koje su graciozne i pune simbolizma. Prostor je organiziran tako da svatko tko uđe prvo ugleda oltar ispred sebe. Sva ta silna semiotika izaziva snažan utjecaj na čovjeka, prvenstveno simbol križa koji predstavlja smrt Isusa koji je, prema Bibliji, umro za njihove grijehove. To je upravo direktna poruka svakome tko kroči u crkvu - da se iskupe za svoje grijehove.⁹

⁹ Preuzeto iz neobjavljenog seminarskog rada "Ideološki manifest kroz arhitekturu", Katja Kliman, 2015.

10. ZAKLJUČAK

Zahvaljujući mnogim primjerima i nekoliko navedenih autora, možemo reći da zbilja postoje čvrsti dokazi o svemoćnom ideološkom manifestu. Nešto neopipljivo kao što je ideologija i njezin utjecaj je vrlo teško potkrijepiti dokazima, no posljedice koje ona ostavlja za sobom su i više nego uočljive zbog čega ih se ne može negirati. Ideologija, kao grana skrivene i podmukle represije, više i nije toliko skrivena danas. Ljudi su je više svjesni iako se još uvijek pokušava cenzurirati. Ono što je problem je to što se ne čini ništa da se ukine potlačenost ljudi ideološkom represijom. Svijest o tome se uzdigla, međutim, entuzijastičnost i volja za slobodom je pala. Ideologija je iz ljudi iscjedila samopoštovanje, samopouzdanje i međusobno povjerenje. U Orwellovom romanu opisan je taj strah od slobode misli, suprimirane emocije i gubitak povjerenja čak između ljudi koji su svi zajedno u istom problemu. Više se ne zna kome se može vjerovati, pazi se što se govori pred drugima kako slučajno netko ne bi zbog svoje koristi učinio drugome nešto nažao. To o čemu Orwell piše je društvena “horror” priča koja diše punim plućima i izvan romana u stvarnosti. Umjesto da se potlačeno društvo drži zajedno i izbori se za svoja prava, ideologija se ušuljala i unutar međuljudskih odnosa koji polako trule poput jabuke u koju je ušao crv. Na taj način društvo gubi na svojoj konzistentnosti, naš vlastiti susjed može nam naškoditi. Društvo se ne drži više zajedno, a to je razlog zbog čega vlast uporno održava svoju moćnu poziciju, jer imaju podanike unutar pučanstva kojim pokušavaju i uspjevaju manipulirati. Ukoliko se takvo stanje nastavi, situacija se neće nikad popraviti. Sve je zatrovano ideologijom, novine, filmovi, knjige, internet, društvene mreže i odnosi, prostor, tekstovi, diskursi, građevine, umovi... Čovjek je na izmaku snaga zbog te vječite borbe u kojoj uzaludno troši energiju za uzastopne gubitke. I sam Orwell je napisao da ukoliko želimo zamisliti budućnost, samo zamislimo čizmu kako gazi po čovjeku – zauvijek. (Orwell, 1946) Svatko treba krenuti od sebe, osvijestiti što govori, kako se izražava, što piše... No, također treba osvijestiti i ono što dolazi “izvana”, što čita i gleda. Mora postojati um sposoban za kritičko razmatranje onoga što ga okružuje i imati motivaciju mijenjati ono što nije u redu jer inače se prihvaća situacija onakva kakva je, čak i ako je na našu štetu, a zaboravlja se činjenica da ništa nije fiksno i apsolutno. Uvijek postoji prostor za napredak. Evolucija ljudskog uma ne mora stati osim ako sami dobrovoljno izaberemo stagnaciju.

11. LITERATURA

1. Althusser, Louis. „Lenin and philosophy and other essays“, (1971). Monthly Review Press. New York and London.
2. Chomsky, Noam. „Mediji, propaganda, i sistem“, (1977). Što čitaš?, Zagreb.O
3. Dijk, Teun A. „Ideology – A Multidisciplinary Approach“, (1998). S AGE Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.
4. Foucault, Michel. „Poredak diskursa“, (1970). Biblioteka alografije.
(https://transmediji.files.wordpress.com/2013/03/fuko_poredak-diskursa.pdf, posjet 18. kolovoza 2015.)
5. Habermas, Jürgen . „Tehnika i znanost kao ideologija“, (1986). Školska knjiga, Zagreb.
6. Orwell, George. . „Tisuću devetsto osamdeset četvrta“, (1946). August Cesarec. Zagreb.
7. Orwell, George. "Politics and the English Language", (1946) .
(http://www.orwell.ru/library/essays/politics/english/e_polit/, posjet 23. kolovoza 2015.)
8. Rappaport, Roy A. „Ritual and Religion in the Making of Humanity“, (1999). Cambridge University Press.
9. Vidan, Ivo. „Engleska književnost“, (1986). SNL, Zagreb.

12. IZVORI

1. <http://msxnet.org/orwell/print/1984.pdf> (Posjet 20. kolovoza 2015.)
2. <http://gerusija.com/downloads/Ideologija%20i%20ideoloski%20aparati%20drzave.pdf> (Posjet 20. kolovoza 2015.)
3. <http://sitemaker.umich.edu/artunderfascism/architecture> (Posjet 22. kolovoza 2015.)
4. https://www.google.hr/search?q=nazi+shaped+building&biw=1366&bih=667&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=MSoiVaaPK8LcaLqwgeAO&ved=0CAYQ_AUoAQ&dpr=1 (Posjet 22. kolovoza 2015.)